

Uvodnik urednika o pomenu pričujoče monografske publikacije in globljih madžarsko-slovenskih odnosih

Madžarski prostor je tudi zaradi oddaljenosti in posebnosti madžarskega jezika v slovenskem prostoru pogosto premalo obravnavan, čeprav vzhodni del Slovenije zelo tesno sobiva z madžarsko kulturo že dvanajst stoletij.

Razlog za pogosto premalo izpostavljenost in predstavljeno madžarsko kulturo na Slovenskem je v tradicionalni osredotočenosti slovenskega nacionalnega prostora na osrednjeslovensko in zahodnoslovensko (italijansko-romanski del) kulturno območje, ki se je potem delno usmerjala še v južni (slovanski) prostor in severni (nemški) del, od koder so prihajali vladarji. V teh delih smo imeli ob začetku nacionalnih gibanj v 19. stoletju zelo močna kulturna središča – Trst in Gorico v italijanskem kulturnem prostoru, Rijeko oz. Reko na hrvaško-italijanski strani in Celovec v nemškem kulturnem prostoru. V madžarskem kulturnem prostoru smo Slovenci sicer aktivno sodelovali (predvsem prekmurski del), vendar ni bilo zares velikega središča. Pokrajina med Muro in Rabo je bila enoten, pretežno slovenski prostor, ki se je po letu 1919 po Trianonski pogodbi v bistvu razdelil na Porabje in Prekmurje. Ta „prekmurski čudež“ v tistih zelo burnih in pogosto premalo predstavljenih časih med in po prvi svetovni vojni je bil izpostavljen ob 100-letnici priključitve leta 2019, izpostavljen je tudi s posebnim slovenskim državnim praznikom 17. avgusta, sicer pa je skrajni vzhodni del s tudi slovensko državno madžarsko kulturo zelo odmaknjen in pogosto zamolčan. Ne nazadnje je tudi nedavni izrazito zgodovinsko orientirani govor predsednice Državnega zbora ob dnevu samostojnosti in enotnosti v slovenskem parlamentu (22. 12. 2022) vseboval omembo „italijanskega“ in „nemškega“ dela ob okupaciji 1941, vzhodni, „madžarski“ del pa je bil pozabljen: „6. aprila 1941 je Hitler napadel Jugoslavijo in na slovenskem ozemlju se je začela druga svetovna vojna. Del slovenskega ozemlja je anektirala Italija, ki je že pred vojno nad slovenskim prebivalstvom izvajala hudo raznarodovalno politiko, drugi del pa je okupirala Nemčija, ki je prepovedala slovenski jezik in izvajala nacistično rasno politiko.“ Kljub pomembnemu deležu predstavnika madžarske skupnosti v slovenskem parlamentu, Državnem zboru (eden izmed 90 enakopravnih članov slovenskega parlamenta), se na vzhodni del Slovenije, stičen z madžarsko kulturo, v slovenski javnosti in narodni zavesti pogosto pozabi.

Madžarska gospodarska aktivnost, nakupi slovenskih podjetij s strani madžarskih multinacionalk na Slovenskem so sicer spodbudili zanimanje za madžarsko kulturo, pomembno vlogo imajo tako madžarske kulturne institucije v Sloveniji (Lisztov

inštitut – Madžarski kulturni center v Ljubljani) kot tudi znanstvene institucije v Sloveniji (Oddelek za madžarski jezik in književnost na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru) in na Madžarskem (študij slovenščine v Sombotelu in Budimpešti pod okriljem Filozofske fakultete Univerze Loránda Eötvösa – ELTE, Budimpešta). V zadnjem času so v splošni javnosti – predvsem po zaslugi aktualne politike – Madžarska in madžarski jezik ter kultura pogosteje omenjeni, žal pogosto v negativni konotaciji. Zato je še toliko pomembnejše, da se madžarska zgodovina, kultura, jezik, literatura in stik ter sobivanje madžarskega in slovenskega v preteklosti in sedanjosti še celoviteje predstavi. Madžarski in slovenski jezik (ter njuna kultura) sta namreč v 19. stoletju pogumno stopila vsak na svojo narodno pot, na osnovi večstoletne kulture obeh narodov – od karantanskih knezov, spodnjejanonskega kneza Koclja, Cirila in Metoda ter Brižinskih spomenikov in svetega Štefana ter svetega Ladislava. In na vzhodnem robu slovenskega prostora in zahodnem robu madžarskega prostora sta skupaj živela in še živita dva prijateljska naroda, utemeljena vsak na svojem samostojnem jeziku in kulturi, ki se je prepletala in bogatila z obeh strani.

In ta stik se je ob vključitvi v Evropsko unijo, sprejetju v zvezo Nato samo še okrepil. V zadnjih desetletjih se krepi tudi kulturno. Kljub nenehnemu stikanju teh dveh kultur v tem multikulturnem prepisnem svetu Srednje Evrope pa je marsikatera kulturna značilnost, ki je za matični narod samoumevna in splošno znana, za drugi narod zelo skrivnostna. In te tančice jezika, literature in kulture želimo s to publikacijo začeti odstirati.

Publikacija, ki je pred vami, je zato zasnovana kot začetek nadaljnega intenzivnega raziskovanja slovenske in madžarske kulture. Odnosi med tema kulturama se morajo okrepiti, najpomembnejši del pa so gotovo jezik, literatura in kultura na znanstvenih temeljih s sodobnimi metodami in vsebino.

Zato je prvo poglavje poimenovano **Slovensko-madžarski literarni stiki**, kjer so predstavljeni trije prispevki (Velikani sodobne madžarske književnosti: Esterházy, Nádas, Krasznahorkai; Očrt kritiške recepcije madžarske književnosti; Eksistencialistična podoba sveta v poeziji Jánosa Pilinszkega in Edvarda Kocbeka), s pogledom v zgodovino, toda jasno orientacijo v prihodnost.

Drugo poglavje smo poimenovali **Slovensko-madžarski jezikovni stiki**, ki prav tako prinaša tri prispevke (Prekmurska jezikovno-kulturna identiteta na prelomu prejšnjega stoletja in danes; Življenje prevzetih besed – izobraževalna terminologija v madžarsko-madžarskem slovarju *Termini*; Dodatek za dvojezičnost in raba madžarskega jezika v javnih ustanovah na narodnostno mešanem območju v Prekmurju: prikaz izbranih raziskovalnih rezultatov).

Tretje poglavje **Slovensko-madžarski kulturni stiki** vsebuje prispevek, ki govori o pomenu identitete v humanističnem raziskovanju (Kalejdoskop identitete: madžarska pesnica Julijskih Alp, Gizella Tarczay).

Knjigo zaključuje poglavje **Hungarologiae loci**, ki s prispevkom o častitljivi obletnici oddelka za madžarski jezik in literaturo (40. obletnica Oddelka za madžarski jezik in književnost na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru) zaokroži raziskave o slovenskem in madžarskem jeziku.

Ta znanstvena knjižna publikacija, izdana v Ljubljani tudi zaradi kakovostnega dela na lektoratu madžarščine, še posebej lektorja Tamása Kruzslicza, ki nas je dodatno motiviral za nadgraditev slovensko-madžarskega raziskovanja, se vam ponuja v branje s sedmimi znanstvenimi prispevki, predstavivijo dosedanjega univerzitetnega življenja madžarskega jezika in literature na Univerzi v Mariboru in naj pomeni nov začetek, utemeljen na preteklosti, s pogledom v svetlo prihodnost intenzivnih slovensko-madžarskih znanstvenih odnosov.

red. prof. dr. Hotimir Tivadar,
urednik; slovenist in glasoslovec,
Oddelek za slovenistiko
Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani
hotimir.tivadar@ff.uni-lj.si